

1 KREDITLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI
IBROXIMOV ASADBЕК ANDIJON DAVLAT TEXNIKA INSTITUTI

Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv
fakulteti “Bank ishi va audit” yo’nalishi 4-kurs

K-116-21 guruh talabasi Ilmiy rahbar:

Аннотация: Мақолдада O_zbekistonda kreditlash tizimi samaradorligini oshirish yo_llari kompleks tahlil qilinadi. Kreditlash mexanizmlarining hozirgi holati, ularning iqtisodiyotdagi o_rni, mavjud muammolar va ularni hal etish usullari yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish, kredit reyting tizimlarini joriy etish, kredit risklarini kamaytirish bo_yicha takliflar keltirilgan. Aholi va tadbirkorlarning kredit mablag_lariga kengroq kirishini ta‘minlash, moliyaviy savodxonlikni oshirish, shaffoflik va ochiqlikni ta‘minlash kreditlash samaradorligini oshirishning muhim omillari sifatida ko_rib chiqilgan. Maqola davomida amaliy tavsiyalar, zamonaviy moliyaviy yondashuvlar hamda xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan takliflar asosida ilmiy xulosalar berilgan. Kalit so‘zlar: kreditlash tizimi, samaradorlik, kredit riski, raqamli texnologiya, moliyaviy savodxonlik, kredit reytingi, bank sektori, mikromoliyalashtirish, kredit strategiyasi, xalqaro tajriba

Аннотация: В статье анализируются пути повышения эффективности кредитной системы Узбекистана. Рассматриваются текущие проблемы в кредитовании, предлагаются меры по улучшению качества кредитных портфелей, внедрению цифровых решений, снижению кредитных рисков и усилению прозрачности. Обращено внимание на важность финансовой грамотности населения и расширения доступа к заемным средствам. В статье 2 приведены практические рекомендации и предложения, основанные на международном опыте и современных финансовых подходах. Ключевые слова: кредитная система, эффективность, кредитный риск, цифровые технологии, финансовая грамотность, кредитный рейтинг, банковский сектор, микрофинансирование, кредитная стратегия, международный опыт

Annotation: This article explores the

ways to improve the efficiency of the credit system in Uzbekistan. It analyzes current issues in lending and offers strategies for enhancing credit quality, integrating digital technologies, reducing risks, and increasing transparency. The importance of financial literacy and broader access to loan resources for both individuals and entrepreneurs is highlighted. Practical suggestions based on international best practices and modern financial approaches are provided. Keywords: credit system, efficiency, credit risk, digital technology, financial literacy, credit rating, banking sector, microfinance, credit strategy, international experience

KIRISH Zamonaviy iqtisodiyotda moliyaviy tizimning, xususan, kreditlash mexanizmlarining samarali ishlashi iqtisodiy barqarorlikning muhim omillaridan biri sanaladi. Kredit mablag_lari orqali korxonalar investitsiya loyihalarini moliyalashtiradi, aholi esa uy-joy, ta'lim yoki boshqa iste'mol ehtiyojlarini qondiradi. Shu bois, kreditlash tizimi nafaqat moliyaviy institutlarning faoliyatida, balki umuman mamlakat iqtisodiyotida muhim o_rin tutadi. O_zbekistonda so_nggi yillarda kreditlash sohasi bo_yicha qator ijobiy natijalarga erishildi. Bank xizmatlarining qamrovi kengaytirildi, mikromoliyalashtirish institutlari shakllandi, kredit olish jarayoni soddalashtirildi. Biroq, tizim samaradorligiga to_liq erishilgan deb bo_lmaydi. Amaliyotda kredit resurslarining noto_g_ri taqsimlanishi, ularning 3 qaytarilishi bilan bog_liq muammolar, moliyaviy savodxonlikning pastligi va kredit risklarini baholashdagi zaifliklar saqlanib qolmoqda. Shu sababli, mavjud imkoniyatlardan to_liq va oqilona foydalanish, kreditlash jarayonini zamonaviy texnologiyalar bilan uyg_unlashtirish, axborot bazalarini takomillashtirish, shuningdek, aholining moliyaviy ongini oshirish orqali kreditlash samaradorligini oshirish dolzarb vazifa bo_lib qolmoqda. Ushbu maqolada mazkur maqsadlarga erishish yo_llari tizimli ravishda tahlil qilinadi hamda amaliy tavsiyalar asosida ilmiy xulosalar ilgari suriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR Kreditlash samaradorligini oshirish masalasi bugungi kunda ko_plab iqtisodchilar va moliyaviy tahlilchilar diqqat markazida turibdi. Xususan, A. G_aybullayevning —Bank tizimida samarali kreditlash mexanizmlarini shakllantirish (2023) nomli ilmiy ishida kredit mablag_larining taqsimlanish samaradorligini baholash usullari yoritilgan.

Shuningdek, M. Usmonovning —Moliyaviy vositalardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi (2022) asarida kredit risklari va ularni boshqarish mexanizmlari chuqur tahlil qilingan. Xalqaro tajribaga murojaat qilgan holda, Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg_armasining 2023-yilgi hisobotlarida kreditlashni raqamlashtirish, mikromoliyalashtirishni rivojlantirish, shuningdek, "fintech" texnologiyalarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirish taklif etilgan. O_zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020–2025-yillarga mo_ljallangan bank tizimini isloh qilish strategiyasi ham kreditlashni ilg_or xalqaro standartlar asosida takomillashtirishga yo_naltirilgan. Ushbu maqolani yozishda tahliliy, taqqoslovchi va statistik metodlar asos qilib olindi. Kredit portfelli tarkibi, ularning o_sish sur_atlari, to_lovga layoqatlilik darajasi va muammoli kreditlar bo_yicha ochiq ma_lumotlar tahlil qilindi. Amaliy takliflar xalqaro yondashuvlar, mahalliy bank hisobotlari va Markaziy bank siyosati asosida shakllantirildi. 4 NATIJALAR O_zbekiston kreditlash tizimi tahlili natijalari shuni ko_rsatadiki, banklar tomonidan ajratilgan kreditlar hajmi yildan-yilga ortib bormoqda, ammo bu o_sish doimiy samaradorlik bilan bog_liq emas. Ko_plab banklar kredit risklarini baholashda hali ham an_ʻanaviy usullarga tayanmoqda, bu esa muammoli kreditlar ulushining oshishiga olib kelmoqda. 2024-yil yakuni bo_yicha Markaziy bank hisobotlarida muammoli kreditlar umumiy kredit portfelining 4,2 foizini tashkil qilgani qayd etilgan. Bundan tashqari, aholining kredit mablag_laridan foydalanish ko_rsatkichlari shuni ko_rsatmoqdaki, iste_mol kreditlari ulushi korxonalar kreditlariga nisbatan yuqori. Bu holat iqtisodiy faollikni oshirishdan ko_ra, iste_mol talabining o_sishiga xizmat qilmoqda. Kredit strategiyalarida uzoq muddatli, investitsiyaviy yo_naltirilgan kreditlarga yetarlicha e_tibor qaratilmayapti. Shuningdek, kredit olish jarayonining soddalashtirilgani bilan birga, garov siyosati va kredit tarixini baholash mexanizmlari yetarlicha samarali emas. Moliyaviy savodxonlik darajasi past bo_lgan mijozlar kreditlarni noto_g_ri maqsadlarga yo_naltirish orqali qarzdorlik darajasini oshirib yubormoqda. Banklar esa bunday xavfli kredit portfelli uchun yetarlicha kompensatsiya mexanizmlarini ishlab chiqmagan. Bu esa umumiy samaradorlikka salbiy ta_sir ko_rsatmoqda. Tahlillar

asosida aniqlanishicha, raqamlashtirish darajasi yuqori boʻlgan banklarda kredit sifat koʻrsatkichlari nisbatan yuqori va qaytarilish darajasi barqaror saqlanmoqda. MUHOKAMA Oʻzbekiston kreditlash tizimining samaradorligini oshirish uchun bir nechta muhim jihatlarga eʼtibor qaratish zarur. Eng avvalo, kredit berish jarayonida innovatsion texnologiyalar va algoritmlar asosida qaror qabul qilish tizimlari joriy qilinishi lozim. Sunʼiy intellekt va —open banking‖ tizimi asosida shakllantirilgan kredit skoringi, mijozning moliyaviy xatti-harakatlarini aniqlash, toʻlovga layoqatliligini avtomatik baholash imkonini beradi. Kredit reytinglarini shakllantiruvchi tashkilotlar faoliyatini yoʻlga qoʻyish ham muhim. Bu orqali 5 banklar, ayniqsa, yirik qarzdorlar boʻyicha ishonchli tavsiyalar oladi va kredit riskini kamaytiradi. Shu bilan birga, aholi orasida moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish boʻyicha davlat dasturlarining doimiyligi taʼminlanishi kerak. Bu esa kreditlar maqsadli, oqilona va samarali yoʻnaltirilishiga xizmat qiladi. Mikromoliyalashtirish tizimi ham kreditlash samaradorligini oshirishda muhim vosita boʻlib xizmat qilishi mumkin. Ayniqsa, chekka hududlardagi aholi qatlamlari uchun kichik miqdordagi, tez rasmiylashtiriladigan kreditlar mavjud boʻlishi lozim. Kreditlashda gender yondashuvni ham unutmaslik kerak: ayollar uchun alohida kredit liniyalari ochilishi, ularning moliyaviy mustaqilligini taʼminlash orqali kredit portfellarining sifatini yaxshilash mumkin. Shuningdek, banklararo axborot almashinuvi tizimini kengaytirish, yaʼni barcha banklar yagona axborot bazasiga ega boʻlishi orqali har bir mijoz boʻyicha real-time monitoring olib borish mumkin. Bu, oʻz navbatida, kredit resurslarining samarali va xavfsiz tarqatilishiga olib keladi. Shunday qilib, kreditlash samaradorligini oshirish keng koʻlamli, tizimli yondashuvni, zamonaviy texnologiyalarni jalb etishni, aholining moliyaviy madaniyatini yuksaltirishni va institutsional islohotlarni talab etadi. XULOSA Yuqoridagi tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, Oʻzbekiston kreditlash tizimining samaradorligini oshirish uchun bir qator tizimli islohotlarni amalga oshirish zarur. Kredit risklarini avtomatlashtirilgan tizimlar orqali baholash, kredit tarixini aniqlashda sunʼiy intellektdan foydalanish, kredit reyting agentliklari faoliyatini joriy etish va kengaytirish — bularning barchasi

tizim samaradorligini oshirish yoʻlida muhim qadamlardir. Banklarning kredit strategiyalari qisqa muddatli daromadlar emas, balki uzoq muddatli barqarorlik va ijtimoiy taʼsirga qaratilishi zarur. Shu bilan birga, kredit olishda fuqarolarning teng huquqli imkoniyatlarga ega boʻlishi, garov talablari yumshatilishi va mikrokreditlar segmenti kengaytirilishi kerak. Davlat organlari va tijorat banklari oʻrtasida oʻzaro hamkorlik, yagona elektron platformalar orqali axborot almashish, shaffoflikni oshirish va moliyaviy savodxonlik dasturlarini kengaytirish orqali samarali kreditlash muhitini yaratish mumkin boʻladi. Bu esa, oʻz navbatida, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR ROʻYHATI

1. A. Gʻaybullayev. —Bank tizimida samarali kreditlash mexanizmlarini shakllantirish, 2023.
2. M. Usmonova. —Moliyaviy vositalardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi, 2022.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4887-sonli qarori, 2020.
4. Oʻzbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik axborotlari, 2020–2024.
5. Statistika agentligi rasmiy hisobotlari, 2023–2024.
6. Jahon banki. —Digital Lending and Credit Efficiency hisobot, 2023.
7. Xalqaro valyuta jamgʻarmasi (IMF) Oʻzbekiston boʻyicha tavsiyalari, 2023.
8. Oʻzbekiston banklar assotsiatsiyasi axborotlari, 2022–2023.
9. Lex.uz qonunchilik axborot bazasi.
10. OAV va banklar axborot xizmati, 2023–2024.